

DEN VACKRA

FLYKKTEN

SÅ BYGGER VI EN INTERKULTURELL SKOLA

Länsstyrelsen
Västmanlands län

VÄSTERÅS STAD

clockwork
SKOLBEMANNING & REKRUTERING
från Sverige till England

Denna publikation är religiöst och politiskt obunden.

Skriven av Houman Sebghati.

Opponerad av Kitimbwa Sabuni.

Akademisk support av Irene Molina, Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism, Uppsala Universitet.

Research av Paloma Halén Román.

Research instagramkontot [@rasismiklassrummet](#) av Nasra Salim.

Kapitel 5 är skrivet med grund i boken *"Att motveka rasism"* av Emma Arneback och Jan Jämte.

Grafisk formgivning av Simon Zingerman, Skyborn Works.

Utgiven i ett samarbete med Västerås stad och Länsstyrelsen i Västmanlands län.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord och lite historia om rasismen i den svenska skolan

sida 4

**Kapitel 1: Vad är rasism?
En didaktisk ordlista**

sida 8

Kapitel 2: Därför ska rasism motverkas i skolan

sida 14

Kapitel 3: Konsekvenserna av rasism för den utsatte

sida 20

Kapitel 4: Hur motverkar vi rasism i skolan?

sida 26

Kapitel 5: Övningar och frågeställningar för lärare

sida 38

FÖRORD OCH LITE HISTORIA OM RASISMEN I DEN SVENSKA SKOLAN

Syftet för mig att initiera detta projekt är ofrånkomligt. Jag ser samma problem i den svenska skolan som jag själv upplevde på 80-och 90-talet. Att samma lärare som jag interagerade med, hade skeva föreställningar som de själva inte kände till och var omedvetna om. Rasismen har en jättelång historia. Men den sker alltid nu, inte bara då. Det tåls att upprepas. Vill man fråga människor om vad de tycker om samtiden, blir svaret alltid mildare än hur de uppfattar historien. Rasismen är i den generella perceptionen alltid värre då. Aldrig nu. Och så är det inte. Det har aldrig varit värre än nu.

Sverige är en isolerad del av världen på många sätt. Och liksom de flesta kulturer är man avklippt från sin egen historia. Tänk efter: de första människorna som vandrade in på dessa marker kunde knappast dokumentera sin färd med en selfie. Idag vet vi att de första svenskarna såg väldigt annorlunda ut än det typiska vita svenska utseendet som är norm idag. Och i många tusen år begränsades de första svenskarnas kontakt med resten av världen, främst tack vare det geografiska läget.

Därför bör vi komma ihåg att den första kontakten med andra kontinenter i modern tid gjordes när slavhandeln kom igång i Europa – och i Afrika. En slavhandel som Sverige deltog i och som inleddes 12 maj 1646 på initiativ av affärsmannen Louis de Geer. Slaveriet skapade förespråkare och försvarare av systemet. Men vare sig man i Sverige var för eller emot slaveriet så trodde man att det var klimatet som gjorde att människorna man stötte på var mörkare än de själva. Slaveriets förespråkare gick aggressivt fram och jämförde Afrikanerna med djur. Man fråntog dem deras mänskliga värde och rationaliserade fram förklaringar till

slaveriet. Och ur det kom kolonialisering och rasbiologin. Slaveriets förespråkare pratade gärna om den vita mannens börda att civilisera de så kallade “underutvecklade raserna”. Carl von Linné var först med att samla dessa möten och tankar till en vetenskap. Han delade plump in människan i olika raser baserat på hudfärg och gav de olika raserna olika egenskaper. Alla raser förutom den vita rasen blev negativt beskrivna. Under 1800-talet blev Linnés så kallade vetenskap någonstans godtagbar och accepterad. Vita människor blev rasister för att de blev tvungna att förslava afrikaner. Linnés idéer var en symbol för samtiden. Tidens tecken.

På 1800-talets mitt, när de moderna Europeiska staterna sakta blev till, var raslära och rasrenlighet en naturlig del av den europeiska nationalismen. Och från och med nu skulle den genomsyra den svenska skolundervisningen. I Sverige skulle detta främst bli märkbart i Norrbotten där nomadiserande Samebarn inte fick gå i folkskola. Det rasbiologiska institutet som agerade som en myndighet fick i över trettio år publicera sin propaganda där intentionen var att bevara den 'svenska rasen' genom att förhindra att folk med "lägre egenskaper" fick barn med "rätt bakgrund". Med allt detta sagt, torde det inte naivt att tro att över trehundra år av rasism bara ska ha försvunnit?

Den svenska skolan är navet för att dessa föreställningar osynligt kan få leva vidare. Men den svenska skolan bär också på en stor möjlighet att en gång för alla göra upp med dessa föreställningar. Det kommer ta tid. Antagligen lika lång tid det tog att skapa dem. Men vi kan börja nu. Och du som lärare har allt att vinna på det.

– Houman Sebghati

Jag gick i gymnasiet och kom in till ett klassrum för att hämta något jag hade glömt och där inne fann jag en lärare som sa åt några icke-vita killar som rörde sig som en grupp ”att de kunde hoppa av ifall de inte skulle kämpa”. Killarna hade helt olika nivå på betyg, skolnärvaro och kämparglöd. De satt tysta men jag sa ”du kan inte dra alla över en kam”. Jag har alltid känt att jag som icke-vit ses som en del av ett kollektiv i lärarens ögon sedan jag varit liten men att vita elever ses som egna individer även ifall de rör sig i grupper.

Kvinna, 21 år

FLYKTEN

19:30

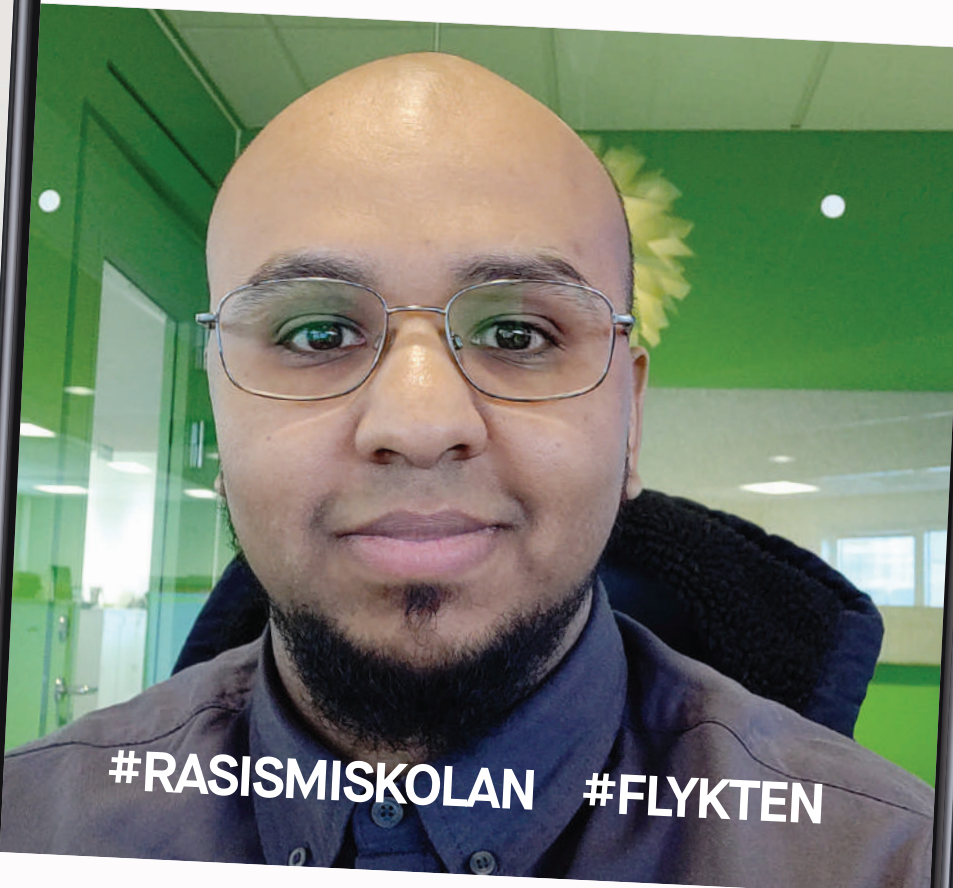

Instagram

brown82sugar

Arlanda Airport

#RASISMISKOLAN #FLYKTEN

brown82sugar Jag var 17 och ny i Västerås på ett gymnasieprogram i flygplansteknik. Kommer in i en ny klass och läraren säger direkt när han ser mig: "Vad gör du här? Ska inte du leverera pizza?". Jag anmälde läraren men rektorn gjorde ingenting. Det fanns många anmälningar mot honom. Läraren gav mig icke godkänt på alla hans kurser. Det var de enda ämnena jag inte hade godkänt i när jag tog studenten. Jag fick plugga upp allt på Komvux" – Ali Burhan, Konsult i Flygplansteknik, SAS. #rasismiskolan #flykten

KAPITEL 1

Vad är rasism? En didaktisk ordlista.

”I Sverige kan du idag göra en klassresa. Men inte en rasresa”

– Kitimbwa Sabuni

Rasism

1. Rasism är en maktstruktur som fördelar samhällsresurser. Den gynnar den privilegierade gruppen och missgynnar minoritetsgruppen, oavsett intention.

Rasism är att tänka olika om och behandla människor olika på grund av en föreställning om ras och vilka tillhörande egenskaper den rasen har. Även om det idag är vedertaget att människor inte har olika raser så lever dessa föreställningar kvar. T.ex. att en viss hudfärg, att härstamma från ett visst land eller att tillhöra en viss folkgrupp ger vissa, tydliga fysiska och psykiska egenskaper som andra personer inte har.

2. Rasism är inte en idé. Det är något som sker i praktiken. Något som händer. Anti-rasism handlar således inte om vad man tycker. Det handlar om vad man gör och hur man lever.

3. Rasism har olika uttryck. Det kan uttrycka sig i våld eller hot om våld. Det kan uttrycka sig i diskriminering och vardagsrasism. Det kan också uttrycka sig som internaliserad rasism.

Även om vi ofta pratar om rasism som enskilda händelser kräver förståelsen av rasism att vi förstår den som ett system byggt på ojämlikhet mellan vita och "de andra". Det är viktigt att komma ifrån förståelsen av rasism som avsiktligt och med elakt uppsåt. En hel del rasism uppstår oavsiktligt och utan uppsåt men påverkar både individer och samhället negativt.

Trots att föreställningarna om ras inte är förankrade i någon som helst forskning så lever vi kvar i verkligheten av de föreställningarna. *"Även om ras inte är verkligt, är privilegiet och sociala skillnader mellan*

*rasgrupper det."*¹. Att anta vedertaget och söka konsensus efter att vi alla är jämlika skapar inte jämlikhet. Det skapar en obalans snarare och gör att förståelsen för dessa orättvisor sopas under mattan.

Individuell rasism

Enskilda diskriminerande eller nedvärderande handlingar med rasistiska motiv utförda av enskilda individer. Individuell rasism kan i grova former vara olagligt och klassas idag som hatbrott. Då få anmäler hatbrott finns det ett övergripande mörkertal i statistiken som aldrig ger rättvisa².

Strukturell rasism

Sker genom samhällets normer och samhällets stöttepelare. Två exempel på detta är arbets- och bostadsmarknaden. Vi vet exempelvis att Sverige är det land i Europa med störst segregation på arbetsmarknaden utifrån utländsk bakgrund. Skillnaden är störst bland personer med låg utbildning, där de med "svensk" bakgrund har mycket lättare att etablera sig på arbetsmarknaden³.

Afrosvenskar har en lägre medellön än resten av den svenska befolkningen. Afrosvenskar behöver ha en forskarutbildning för att få en jämförbar disponibel lön som resten av befolkningen⁴. Det finns liknande mönster i hela Europa, där svarta diskrimineras på bostadsmarknad, oftare blir stoppade i poliskontroller och oftare möter diskriminering inom arbetet än resterande befolkning⁵.

Bostadsmarknaden i Sverige har också problem med diskriminering. Anmälan om diskriminering på bostadsmarknaden är den vanligaste anmälan till DO, näst efter arbetsrelaterad diskriminering⁶.

¹ Mind the gap, 2015, Osa Lundberg, Göteborgs Universitet, s.29

² <https://www.unt.se/nyheter/uppsala/fa-utsatta-valjer-att-anmala-hatbrott-5137484.aspx>

³ <https://www.oecd.org/policy-briefs/sweden-promoting-labour-market-integration-among-migrant-population.pdf>, 2015

”Vi har gjort enorma framsteg i att lära alla att rasism är dåligt. Där vi har klantat oss... är att lära människor vad rasism ÄR” – Jon Stewart

I en fältstudie prövades tre namn vid bostadsansökningar. Totalt sökte Erik, Maria och Mohammed 500 lägenheter var. Maria fick svar i 56% av fallen. Erik 46% och Mohammed 21%. Maria får ett positivt svar på 53% av hennes ansökningar Erik får positiva svar i 41% av fallen. Motsvarande siffror för Mohammed är 18%. Vad vi heter påverkar alltså våra möjligheter på bostadsmarknaden. Namnen signalerar vilken kropp ägaren till namnet bär⁷.

Vardagsrasism

”Vardagsrasism är rasism men all rasism är inte vardagsrasism. Man kommer inte undan vardagsrasismen”⁶. Vardagsrasism är orättvisor som förekommer så ofta att de nästan tas för givna. Det är enskilda gnagande, irriterande, nedvärderande, utmattande till synes små orättvisor och uttryck för rasism som till slut blir förväntade. Detta kallas för *mikroaggressioner*, det vill säga små störningsmoment i ens vardag som

byggs upp till större problematik över tid. Exempel på detta är kommentarer om var en kommer ifrån “egentligen”, hur en kan prata svenska så bra, frågor om varför en inte firar jul osv. Det blir en konstant påminnelse om att en är “Den andra” som inte fullt ut passar in i samhället. Det flesta mikroaggressioner är icke-verbala och kan läsas av mottagaren i mimik och kroppsspråk.

Eftersom vardagsrasism inte explicit och samfällt uttrycks som ett problem eller som en del av en rasistisk struktur i samhället, kan det för mottagaren leda till känslan av att en är överkänslig eller paranoid, då ingen annan verkar tycka att det är så jobbigt eller ett uttryck för rasism. Det är därför viktigt att sätta ord på händelserna och känslorna kring det. Vardagsrasism har också effekt på den drabbades psykiska och fysiska hälsa. Vi mår helt enkelt sämre av att möta mikroaggressioner som en del av vår vardag.

Se filmen om mikroaggressioner

<https://youtu.be/hDd3bzA7450>

⁴ http://www.rasismforskning.uu.se/digitalAssets/755/c_755790-l_3-k_r2018-21-antisvart-rasism-och-diskriminering-webb.pdf, s.10

⁵ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-being-black-in-the-eu_en.pdf

⁶ <https://www.do.se/globalassets/publikationer/rapport-diskriminering-svenska-bostadsmarknaden.pdf>

Internaliserad rasism

Att ständigt mötas av föreställningar tack vare hur en ser ut eller var en familj kommer ifrån kan leda till att en själv börjar se ner på sig själv och andra, utifrån betraktarens premisser. En börjar helt enkelt anamma de idéer som finns i samhället om grupper som en själv. Detta kan leda till självhat men också till att en själv försöker trycka ner andra grupper som rasifieras.

I skolan är internaliserad rasism väldigt vanligt. Elever accepterar snabbt en rådande syn som vuxenvärlden har på dom.

Rasifiering

Rasifiering är *"kategoriseringar, tankemodeller och associationer som gör rangordning mellan människor till ett naturligt inslag"*⁹.

En person som rasifieras identifieras som att tillhöra en viss ras. Eller en blandning av raser. Rasifiering kan ske på flera olika nivåer som inte nödvändigtvis har med varandra att göra. T.ex. kan en rasifieras utifrån sitt namn, sitt utseende, sitt sätt att prata svenska. En person som blir läst som svensk kan bli "avslöjad" av att den pratar med "brytning" eller har ett "osvenskt" namn. Mer om detta i kapitel fyra.

Stereotypisering

En stereotyp är en inre bild av hur en person som tillhör en viss kategori eller grupp ska bete sig. Vi jobbar här med orden mentala schemata. En uppsättning av förbestämda idéer som lätt projiceras på världen i takt med att interaktion och kommunikation sker. Visuella stereotyper spelar en stor del i detta, där icke-vita kroppar används för att skapa skeva bilder av verkligheten.

Färgblindhet

FN tillkännagav 1950 att begreppet ras då var förlegat. Med det sagt skulle man då kunna säga att all typ diskussioner om rasism är meningslös. *"Jag ser inte färg"* är en vanlig försvarsmekanism som den förnekande kan tillgå. En hållning som i en utopisk värld skulle fungera, om alla andra också tänkte och betedde sig så. Färgblindhet är ett psyko-dynamiskt förhållande som hindrar pedagogen att se klart för att på riktigt kunna hjälpa sin elev. Samtidigt skapar färgblindhet stress och frustration hos eleven som innanför och utanför skolan stöter på individuell, strukturell, internaliserad och vardaglig rasism.

Vill du testa din färgblindhet?

Gör Harvard's Universitys implicita associationstest
<https://implicit.harvard.edu/implicit/sweden/takeatest.html>

Vill du veta mer om rasistiska stereotyper?

Besök Mångkulturellt Centrum och Unescos webbsida
<https://bildersmakt.se>

⁷ <https://www.nationalekonomi.se/filer/pdf/35-6-aamh.pdf>

⁸ Mind the gap, 2015, Osa Lundberg, Göteborgs Universitet, s.29

⁹ Bortom vi och dom, s.95

Jag går på lärarprogrammet och under ett seminarium så satt jag, en svart kvinna med mina vita klasskamrater. Vi var en grupp som skulle diskutera varandras texter medan läraren gick runt och lyssnade. Läraren kom till oss och satte sig och frågade om det var svårt att ge varandra en bedömning av varandras texter. Därefter började hon prata om att "elever som kommer från förhandlingskulturer" och att "det är det enda de ser hemma" och hur dessa elever tar detta till skolan när "de" ska bedömas. Mina vita klasskamrater skrattade och nickade. Ingen sa något. Det fick bara fortsätta.

Kvinna, 21 år

iranawilson

#RASISMISKOLAN #FLYKTEN

iranawilson När jag läste sista året på en gymnasieskola i Eskilstuna skulle vi på grund av olika omständigheter få våra betyg helt baserade på resultat av nationella provet. Jag fick MVG (A) på mitt nationella prov. Lite senare fick jag mitt betyg: G (E-C). Jag konfronterade läraren och som svar fick jag att det var helt korrekt. Jag sa ifrån och visade henne resultatet svart på vitt! Då blev läraren förvånad och ändrade mitt betyg, men bara till VG. Jag ifrågasatte det också, jag fick ju MVG på provet. Då svarade läraren att "jag som invandrare skulle vara nöjd att jag klarade svenskan överhuvudtaget och att det var jätteprestation i sig". Samtliga klasskamrater fick det betyg de fick på nationella provet som kursbetyg" – Irana Wilson, Skolchef och Rektor [#rasismiskolan](#) [#flykten](#)

KAPITEL 2

Därför ska rasism motverkas i skolan

”Att prata om rasism i den svenska skolan är tabu”

– Osa Lundberg, forskare

I skollagen står det tydligt att "Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande värderingar som det svenska samhället vilar på".

Forskning visar att det händer att personal i skolan gör skillnad på elever utifrån etnisk bakgrund. En vanlig uppdelning är att dela upp elever i gruppen 'svenskar' och 'invandrare'. Ett vi-och dom-tänk är inte bara polariserande. Det är även kontraproduktivt. Till exempel kan en elev med europeiska föräldrar, som har invandrat, falla i kategorin 'svensk'. Medan en svensk elev med utom-europeiska föräldrar eller far- och mor-föräldrar, falla i kategorin "invandrare".

Jan Jämte och Emma Arneback är forskare på Örebro Universitet. I deras bok "Att motverka rasism i skolan" dras slutsatsen att förskolan och skolan har ett tydligt uppdrag att motverka rasism. Samtidigt visar forskning att rasism tar sig en rad olika uttryck på olika nivåer, och får allvarliga konsekvenser. Det finns idag en risk att lärare utvecklar ett **bristperspektiv** och har lägre förväntningar på elever från minoritetskulturer.

¹ Att motverka rasism i skolan, 2017, Arneback & Jämte, S. 158

CASE STUDY

Känns uttalanden som dessa bekant?

"Michael lyckas bra trots att han är invandrare" eller "i den svenska skolan är det viktigt att man sköter sig".

Om vi granskar de två uttalandena ovan ser vi att dom är fyllda med floskler. Någon antar med en latent syn att Michael är invandrare. Samtidigt förstår denne att begreppet invandrare inte är positivt betingat.

Vidare antas det att den som äger begreppet svensk får berätta för "den andre" hur man ska bete sig i Sverige. I det sista kapitlet (sida 42) under case study skapar vi en frågeställning där vi analyserar händelsen med Michael.

I läroplanen står det klart och tydligt att skolan ska vara en kulturell mötesplats. Vi är inte främmande för att elever från minoritetskulturer går till skolan för att lära sig hur svensk kultur fungerar. Det kan i många fall vara den enda platsen man möter vita svenskar. Men en kulturell mötesplats betyder också att lärare och pedagoger ska utgå från att jämlikhet är norm och elevers kulturer varken har mer eller lägre värde än den egna kulturen. Det betyder också att referenser, populärkulturella som litterära, ska uppmuntras att vara multikulturella. Det är 2000-tal. Inte tidigt 1900-tal.

”Det demokratiska uppdraget och arbetet med att motverka rasism är inte en förhandlingsfråga – det är en del av vad det innebär att arbeta i skolan” – Jan Jämte och Emma Arneback

I den svenska läroplanen står det att:

”Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling ska prägla verksamheten. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Sådana tendenser ska aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser”.

Vidare kan vi läsa att: *”Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där”.* (Lgr 11, s.7).

Tanken är fin. Men det är långt ifrån så det ser ut i den svenska skolan. Osa Lundberg är forskare på Högskolan i Väst och tidigare

på Göteborgs Universitet. Hon har forskat kring elever som rasifieras i skolan och deras upplevelser. Vad hon har märkt är att rasism och diskriminering snarare ses som ett problem om det lyfts av den drabbade. Hon frågar: *”Hur kan kunskap om ras och rasism framställas om det inte adresseras öppet och explicit som ett kunskapsobjekt?”.*

Det tycks finnas en rädsla att ens lyfta ämnet och det är mänskligt och förståeligt. Sverige har tampats med genusfrågor sedan tidens begynnelse. Homosexualitet ansåg vara en sjukdom fram till 1979. Trots en inhemsk trångsynthet har man i Sverige kunnat lyfta dessa frågor och jobba för jämlikhet. Men om en elev vill prata rasism är det locket på. Hur kommer det sig?

Gemene vit svensk må ha en syster, moder, dotter som drabbas av ojämna könsroller. Eller kanske en bror som är homosexuell. Men varje vit svensk medborgare har inte alltid släktingar, vänner eller ens bekanta som är utomeuropéer, eller ättlingar eller barn till utomeuropéer. Därför kan omtanke och empati många gånger från vita människor saknas när det kommer till dessa frågor.

”Det förefaller inte heller som om samhällsnormen inte påbjuder att ras identifieras eller diskuteras. I det offentliga samtalet inom politik, utbildning och akademi är ras i det närmaste ett minerat område. Omnämnan

² Mind the gap, 2015, Osa Lundberg, Göteborgs Universitet, s.240-241

eller samtal om ras verkar ofta provocerande, vilket resulterar i missriktande benämningar eller omskrivningar av icke-vita individer.

Det är då fråga om etiketterande benämningar som utpekar icke-vita människor och skapar olika former och kulturellt accepterade konfigurationer som:

- *invandrare*
- *missgynnade*
- *tvåspråkiga*
- *nya svenskar*
- *nyanlända*

Termerna "ras" och "rasism" undviks dock konsekvent; de är elefanten i rummet och

liksom i "kejsarens nya kläder" undviks diskussioner om det uppenbara och färgblindheten görs till norm."¹.

I en ideal värld skall lärare lära ut och förmedla till elever de normer och värden som är karaktäristiska för liberala och demokratiska samhällen. Ändå kan "färgblindhet" eller undvikande av rasfrågor verka som ett socialt och kulturellt acceptabelt sätt att (inte) hantera diskriminering.

Bristperspektivet läggs därmed helt och hållet i händerna på elevens händer. **Detta är fel.** Och därför skall rasismen i skolan bekämpas till varje pris. Förutom att det står i skollagen då förstås.

"Ett viktigt perspektiv är att det finns strukturell rasism. Regeringen använder begreppet strukturell rasism i betydelsen att rasistiska handlingar inte alltid baseras på en individs politisk övertygelse utan kan ske omedvetet. Det innebär att rasism, i olika former, finns som en del av samhällets strukturer.

Det får till följd att människor får olika tillgång till rättigheter och möjligheter, makt och inflytande, på grund av andras medvetna eller omedvetna föreställning om en individs grupptillhörighet. Ett strukturellt perspektiv innebär också att individuella fall av diskriminering eller hatbrott inte ska ses som isolerade händelser utan ingår i ett större sammanhang".

– Samlat grepp mot rasism och hatbrott, Regeringens nationella plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott, 2015.

Jag var på tjejkollo med fritidsgården som var en del av skolan år 6-9. Jag tog av min hijab därför att det enbart var tjejer runt omkring. Badade utan den osv. En av ledarna som oftast var i skolan också satt med mig och frågade mig grundligt om hijab, ifall det var jobbigt att ha på sig den och kollade på mig som att jag var ett offer. Jag kommer aldrig glömma hur hon kollade på mig med förutfattade meningar och förminskade mig.

Kvinna, 21 år

lindapira
Hässelby gård

lindapira Jag var ny i klassen i årskurs 2 på en skola. Lärarinnan presenterade mig som den nya flickan. Jag var tyst som ett barn normalt skulle vara i den situationen. Ny och ensam bland främmande barn och vuxna. Hon förklarade snabbt med en kall och bestämd röst att jag inte sa något "för att jag nog antagligen inte pratade svenska". Hon fortsatte med sin nedlåtande särbehandling hela lågstadiet. Jag får rysningar bara jag tänker på henne och den situationen – Linda Pira, musiktist [#rasismiskolan](#) [#flykten](#)

Konsekvenserna av rasism för den utsatte

”Trehundra år av förödmjukelse,
misshandel och missnöje kan
inte förväntas hitta röst i
en viskning”

– Martin Luther King Jr

Att utsättas för rasism går nog inte att förklara för den som inte kan eller vill känna empati. Därför är den en plåga som kommer ta tid att läka. Vi lever med föreställningen att alla i Sverige kan gå igenom det svenska skolsystemet för att sedan åtnjuta sina valmöjligheter. Med andra ord; bli vad han eller hon önskar att bli. Att ta sig till samma plats när du dagligen, varje vecka, år in och år ut drabbas för diskriminering; ja det kräver brillans och näst inpå superkrafter.

Att vara mänsklig är att vara en medelmåtta skulle man tragikomiskt kunna konstatera. Den lyxen brukar inte den rasifierade vara förunnad om denne vill lyckas. För de elever som har turen kommer uppmaningen oftast hemifrån. Det så kallade "snacket": "Ska du lyckas i Sverige måste du kämpa och jobba dubbelt så hårt som svenskarna". Naturligtvis blir det då en fråga om klass.

Ska Gustav som har föräldrar som är busschaufförer göra en klassresa, bör han kämpa, passa in och lära sig sociala koder. Ska busschaufförens son Mustafa göra samma sak, blir han nog den första som på många sätt gör det. Med alla odds emot sig. Han kan kämpa och lära sig sociala koder. Men att passa in? Det är som att inleda fyra maratonlopp på rad där du inte ens vet vad mållinjen går. Och där alla andra springer som vanligt. Men du har en ryggsäck full med bly att dra med dig.

1. Självhat och internaliserad rasism. Det är inte ovanligt att icke-vita, barn till utom-europeiska invandrare själva bär på rasistiska föreställningar. Man använder exempelvis skällsord för att distansera sig från nyanlända invandrare. Eleven kan ha förstått att det finns en hierarki men har svårt att sätta ord på det.

2. Osynliggörande. Många människor som rasifieras kan någon gång ha känt att det uttrycker blir bortviftat eller bagatellerat i olika kontexter. Samma budskap som den rasifierade förmedlar, bli mer vedertaget om den vita mannen eller kvinnan förmedlar det.

3. Gaslight effect. En teknik som används för att äga den drabbades sanning. Det sker även i andra världar. "Du inbillar dig" eller "det är inte så farligt som du tror" är repliker som kan få den som utsätts för rasism att sakta låta lågan slockna. Man slutar helt enkelt att prata om det man upplever. Tystnaden i sig kan frambringa psykisk ohälsa eller försvarsmekanismer.

4. Psykisk ohälsa. Till exempel PTSD. Man vet idag att människor reagerar olika när de utsätts för rasism. Vardagsrasism och individuell rasism kan i aggressiva former frambringa samma reaktioner som människor som deltagit i krig får.¹

5. Försvarsmekanismer. Får man, eller kan inte som utsatt prata om rasism kan det frambringa en rad olika försvarsmekanismer. En vanlig försvarsmekanism är regression där den utsatte simpelt går tillbaka eller står still i sin utveckling. Rationalisering eller identifikation är också vanliga försvarsmekanismer för den drabbade.

¹ <https://www.medicaldaily.com/changes-dsm-5-racism-can-cause-ptsd-similar-soldiers-after-war-246177>

6. Ontologisk osäkerhet. I identifikationsprocessen ställs större krav på en tonåring som ska hantera sina hemförhållanden som oftast är sprungen ur en icke-svensk kultur. I skolan lär sig eleven att prata och förhålla sig (*sida 32*) med maktdistanser till lärare och pedagoger. Och i kompisgruppen bildas ofta ett tredje rum där kulturer blandas och man på ett sätt får vara sig själv. Släng in rasism, diskriminering och någon form av förståelse för att samhället inte ger alla samma chanser; och du har helt plötsligt en längre väg till att forma en identitet.

7. En-i-taget-principen. Att vistas i vita rum kan för den ovane frambringa nervositet. Om skolan, företaget eller myndigheten saknar en mångfald kan det ofta gestaltas i att den som rasifieras får vistas ensam där.

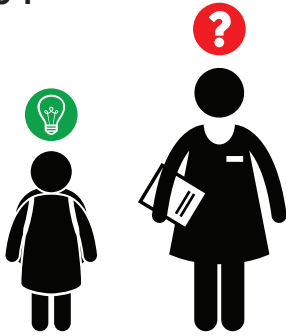
8. "Hit men inte längre". Elever kan gissa sig till hur vuxenvärlden ser ut. Där jämlikheten i könsroller växer ser vi idag tydliga skillnader när det kommer till mångfalden. Där makten är centrerad skiner rasifierade och utomeuropéer med sin frånvaro.

9. Scenarion i klassrummet. Genom medvetna och omedvetna synergier uppstå vanliga scenarion i klassrummet där elever som rasifieras ställs inför utmaningar. Bristperspektivet åtgärdas tyvärr sällan. Se om du känner igen dig i ett eller flera av scenarion på följande sida.

 = Medveten om hur rasism fungerar

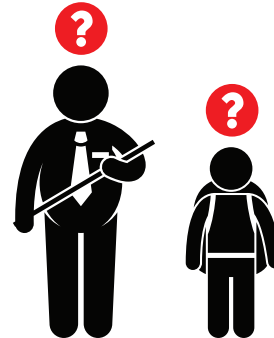
 = Omedveten om hur rasism fungerar

Scenario 1

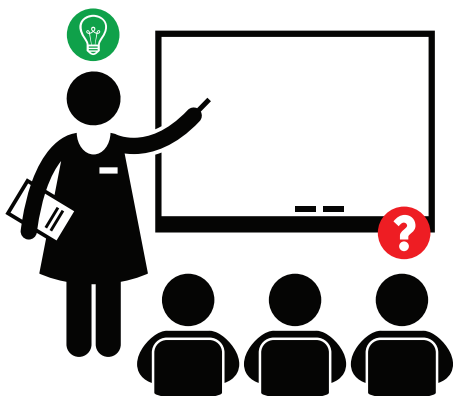
I detta vanliga scenario bildas en katt- och råttalek. Eleven får ofta hemifrån ta med sig föreställningen om att hen kommer mötas av fördomar och att dessa kan manövreras med gott uppförande. Resultatet blir många gånger att elevens prestationsförmåga underskattas. Oavsett bakgrund blir inte eleven upplyst hur världen på riktigt ser ut utanför skolans väggar. Detta skyddar dessutom elever med vita privilegier. Och hämmar eleverna utan.

Scenario 2

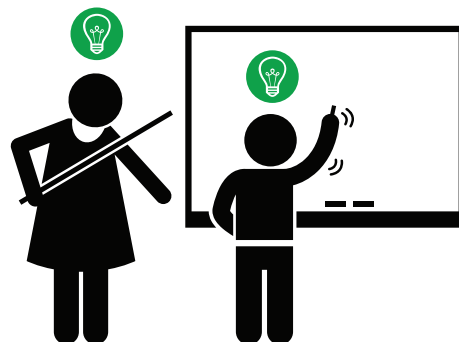
En cocktail av negativ interaktion. I bästa fall tar eleven till sig den internaliserade rasismen med sig ut i vuxenlivet och accepterar en underordnad roll eller plats i samhället. I värsta fall slutar det att eleven tröttnar på skolan och slutar.

Scenario 3

En ovanlig kombination som skapar ett tydligt mål för pedagogen: att fortsätta verka för elevens bästa. Viktigt här är att förstå att eleven äger sina upplevelser och att det inte går att påskynda medvetenheten hos denne.

Scenario 4

I den bästa av världar är interaktionen öppen och ärlig för hur strukturer och individer möts. Lärare undanhåller inte realiteter för eleven. Läraren och eleven jobbar tillsammans för att bevara en medveten underförståelse kring hur rasism fungerar.

När jag var 10 år blev jag kallad n***r av en annan elev, vilket resulterade till ett slagsmål mellan oss. Jag visste inte riktigt vad ordet betydde men jag visste att det var något illa som gällde just mig, för att jag var svart. I samtalet efter med min lärare fick jag det sagt att det är okej att säga n***r, så länge man inte använde ett negativt ord innan. Exempelvis "jävla n***r". Jag kan inte förstå att en vuxen kvinna kunde säga så till ett barn. Detta är något jag aldrig glömmer.

Man, 24 år

murobhasart

#RASISMISKOLAN #FLYKTEN

murobhasart Jag bodde i Arvika i mina tonår. Det fanns två svarta vuxna i hela staden. Tre barn på skolan. Jag blev kallad n-ordet konstant av dom andra barnen och lärarna använde ordet nästan lika ofta. I sjunde klass gick jag till biblioteket och läste vad ordet betydde. Att man kallade slavar det ordet. Min pappa uppmanade mig att fortsätta mina studier och att vara stark. Att jobba hårt och ifrågasätta. Rasismen är som två bussar. På den första bussen blir du kallad saker och får rasismen kastad i ansiktet. På den andra bussen är den tyst men ingen vill sitta bredvid dig. Rasismen i Sverige är ofta buss nummer två – Natalia Murobha, Konstnär [#rasismiskolan](#) [#flykten](#)

KAPITEL 4

Hur motverkar vi rasism i skolan?

”Förändring kommer inte om vi väntar på någon annan person eller om vi väntar på en annan stund. Vi är dem vi har väntat på. Vi är förändringen vi söker”

– Barack Obama

1. Identifiera sin egen miljö

Etnocentrism

Etnocentrism innebär att en utgår från sin egna kultur som norm och ofta värderar vad som försiggår i andra kulturer utifrån sin världsbild. Man polariserar. När en betraktar världen på det sättet leder det till att den i västvärlden anser att ens kultur, ens värderingar och normer är de rätta eller mest eftersträvansvärda. "Ens" kultur blir "bättre" vilket ofta hänger ihop med rasism då det öppnar dörren för att se ner på och trycka ner andra baserat på att den andres kultur är "sämre"¹.

Normer/normkritik

När vi pratar om normer pratar vi ibland om osynliga spelregler. Dessa sociala koder kan vara allmänt godtagbara. Vissa normer skadar inte någon. Exempelvis att säga tack när man mottar något kan ses som en social kod som är norm.

Det finns dock många begränsande normer, t.ex. att kvinnor inte förväntas kunna utföra vissa arbeten och därför också har svårare att få dem. Normkritik är läran om att försöka se igenom de skadliga och begränsande normerna och försöka komma förbi dem. Det handlar alltså inte om att kritisera normer som inte gör skada.

Vithet och vithetsnorm

Vithet är en social konstruktion som placerar personer som räknas som vita på toppen av en makthierarki med grund i konceptet "ras".

Eftersom vitheten är skapad i en viss samhällskontext betyder inte alltid vit; "vit hudfärg". Vilka som räknas som vita varierar beroende på tid och plats. Vithet kan

inkludera saker som vad en heter och hur väl en talar språket. Vithetsnormen bygger på idén om vithet som standard och därför blir en vit person utgångspunkten för hela ens tänkande.

Exempelvis: "När man säger "människa" menar man "en vit människa". När man säger "en kropp" menar man "en vit kropp". Det är vithetsnormen – att den vita kroppen är osynlig, men överallt. Det är kroppen som inte behöver förklaras.²

Skapar detta osäkerhet? Skörhet? Ok. Det ska det inte. Att bli kallad för vit ska inte sättas i kontrast till något annat. Men det finns säkerligen värre saker att bli kallad? Vi återkommer till detta i den femte delen av denna handbok.

Svenskhet

Pratar vi om svenskhet och etnicitet i samma kontext är det viktigt att förstå att vi subtilt pratar om rasism. Etiketter som "etnisk svensk" förutsätter att man måste ha "rätt" etnicitet, vit, för att kunna betraktas som svensk. Och så är det naturligtvis inte. En person som har mormor och morfars rötter utanför Europa kan vara lika mycket mindre eller mer svensk som någon som invandrade från Borgholm förra veckan.

Idag säger många "etnisk svensk" utan att blinka. Ta en funderare på hur det ordvalet hindrar människor att bli svenska. Etnicitet och nationalitet är två olika saker. Om din etnicitet är nedärvd resulterar den måttstocken i att vissa aldrig kommer kunna bli svenska. Vem som inte är eller är svensk är subjektivt. Ett val som individen gör om sig själv. Inte något för betraktaren att avgöra eller bestämma.

¹ <http://www.antirasistiskaakademin.se/etnocentrism>

² <https://rummets.se/blog/faq>

Invandring, invandrare och att invandra

Ska vi vara ärliga så är det väl ändå ingen som tänker på tyska Günther, norska Matilde eller engelska Brian när nyheterna rapporterar om "invandrarna". Ett verb blev till ett substantiv och vips så har vi ett ord som ingen egentligen vet vad det betyder. Media ställer frågor som "hur mycket invandring Sverige tål" och politiska partier pratar om "barn till invandrare" som om detta är en homogen grupp.

Ordet "invandrare" är idag synonymt med utomeuropeiskt påbrå och det är ingen underdrift att säga att det har en negativ klang i det allmänna medvetandet. Behovet av att skapa ett 'vi och dom' lever alltjämt kvar. När vi frågar oss själva vem som är svensk förstår vi att det är subjektivt. Att vara invandrare är så diffust att det inte används i juridiska sammanhang. För när slutar man vara en invandrare och vem bestämmer det? Läs mer om begreppen på Antirasistiska akademin.³

Språk

Rasism behöver inte ske i praktiken genom att vi använder vår syn. Dvs att vi ser någon och undermedvetet behandlar denne utifrån en viss föreställning. Även andra sinnen spelar roll. Hörseln och hur vi kommunicerar spelar en stor del. Vi kan med hjälp av att lyssna till någon förstå var de kommer ifrån eller rättare sagt tro oss veta var de har varit. När vi pratar etnicitet så kan vi utan att se den vi pratar med bli betingade att använda föreställningar om den vi kommunicerar med. Vi reder ut begreppen som följer:

- Brytning är att prata på svenska med ett tonfall från ett annat språk. Ofta kan det låta rätt komiskt och man kan snabbt identifiera var brytningen kommer ifrån. Brytning kan också kallas för accent.

- Dialekt är ofta geografiskt betingat men ibland också socioekonomiskt format. Den sk "Rinkeby-svenskan" är en dialekt och inte en brytning. Likt ekensvenskan så tog den fart i urban miljö och var till början ansedd att vara rätt "ful". Att prata om Rinkeby-svenska idag är förlegat. Men någon officiell beskrivning har den inte fått ännu!

Att kunna prata olika dialekter av svenska är individuellt. En del kan föra sig genom att prata både formell svenska och på en sjungande "förortssvenska" och anpassa sig lite efter vilka rum de befinner sig i. Det är idag tydligt att sjungande förortssvenska, precis som ekensvenskan på 10-talet, anses vara opassande i många sammanhang. Det är din skyldighet som lärare att inte acceptera detta. Låt oss ta en titt på hur du kan göra det:

Talspråket har tre delar: fonetik, system och ordförråd. Vi strävar alltid efter att UPPMUNTRA andragenerationens svenskar att ha kvar sin fonetik och grammatik. Att ha rötter i andra länder och/eller vara flerspråkig innebär att man med tonfall och ljud **berikar** det svenska språket. Hur man använder grammatiken kan också förändras med tid. Vi är exempelvis mindre noga med ordföljder i vardagliga situationer, jämfört med formella tillställningar;

Ta del av det kända dockexperimentet som startades på 1940-talet av makarna Kenneth and Mamie Clark.

<https://youtu.be/PZryE2bqwdk>

³ <http://www.antirasistiskaakademin.se/invandrare>

⁴ <http://jamstalldhetsexperten.se/barn-ar-inte-fargblinda>

**”Saker som rasism är institutionaliserade.
Du kanske inte känner till några bigottare.
Du känner att ”ja jag hatar inte svarta människor
så jag är inte rasistisk”. Men du drar nytta av
rasism. Bara efter förtjänsten, färgen på din hud.
De möjligheter du har, gör dig privilegierad på sätt
som du kanske inte ens inser, för att du inte har
berövats vissa saker. Vi behöver prata om dessa
saker för att de ska kunna förändras”**

– Dave Chappelle

eller i skriftligt språk. Att uppmuntra elever att utöka sitt ordförråd samtidigt som de bibehåller sin fonetik och grammatik är ett sunt sätt att få språket att utvecklas.

Skönhetsnorm

När vithet blir norm i samhället blir det också mer givet att vithet blir en underförstådd skönhetsnorm. Något som visar sig i unga åldrar⁴. Studier har visat att barn redan i tre- fyra årsåldern påverkas och socialiseras in i en etnisk maktordning där ljusare hudfärg ses som mer önskvärd är mörk hudfärg.⁵

Detta ger också olika lager där rasismen näst intill kan beskrivas som en färgpalett där pigment eller bristen av det kan rycka ifrån eller tillskriva någon privilegier. Till och med inom familjestrukturer kan människors utseenden

ge dom olika förutsättningar. Därför är det viktigt att förstå att elever som rasifieras inte är en homogen grupp. Tvärtom kan det finnas socialt ärvda föreställningar om etnicitet i den egna diasporan*. Människor som förtrycks kan förtrycka. Sårade människor kan såra.

Det kan gå så långt att vi ser subtila hierarkier mellan olika personer som rasifieras som icke-vita. Som exempel: *”Ni är så vackra! Ni är inte som de andra mörka afrikanerna med stora näsor och kort hår”*.⁶

Privilegier

När vi pratar om privilegier menar vi ofta de fördelar som kommer av att vara den dominanta parten i en maktstruktur. T.ex. att en som uppfattas som vit kan få det lättare att få bostad än en rasifierad person.

⁵ Banks 2007

⁶ Svart Kvinna, 2015, Fanna Ndow Norrby, Natur & kultur

***Diasporan:** Syftar på folkgrupper som har tvingats att förflytta sig och har blivit utspridda över olika länder i hela världen. Platser och rum där man existerar utanför majoriteten.

Jämför med andra världar där en heterosexuell person inte behöver oroa sig för att kyssa sin partner offentligt eller en man som inte behöver oroa sig och titta sig över axeln om han rör sig ute nattetid. Bara för att man inte är rasist behöver det inte betyda att man inte kan dra nytta av rasismen. Får du gå före i kön hela tiden, även om du inte ser ner på de som du passerar, så betyder det att du har privilegier. Äger man den sanningen har man kommit långt.

Representation

Även när det gäller representation kan vi se rasistiska strukturer. T.ex. får rasifierade personer i film sällan vara annat än kriminella. Detta har lett till skapandet av Chavez-Perez testet som går ut på att kolla om en film fyller följande kriterier:

1. Det måste finnas minst en icke-vit karaktär som spelas av en icke-vit skådespelare
2. Den ska prata med en annan icke-vit skådespelare
3. De ska inte prata om brott

Även om testet inte är ett sätt att mäta kvalitet i en film kan det vara ett sätt fundera kring hur sällan rasifierade personer får agera annat än brottslingar då det är förvånansvärt få filmer som uppfyller dessa ganska enkla kriterier.

I en undersökning visade det sig att av de 800 rollfigurer som undersöktes i 30 svenska filmer, var endast 7% invandrare eller barn till invandrade svenskar. Siffran för hela Sverige var vid tidpunkten (2015) 27%.⁷

I nyhetsmedier kan vi se att det är betydligt ovanligare för medier att intervjua personer

med utomnordisk bakgrund än andra.

I Sverige har 21% av befolkningen utomnordisk bakgrund, medan resterande 79% har nordisk bakgrund (siffror från Statistiska Centralbyrån). Fördelningen i nyhetsmedier är dock 13,3% med utomnordisk bakgrund, 84,2% procent med nordisk bakgrund (hos 2,5% är bakgrunden okänd).

Det är ovanligt att en person med utomnordisk bakgrund får agera expert, det vill säga någon som intervjuas på grund av sin kompetens inom ett visst område, där är siffran bara 11,9%. Den vanligaste rollen en person med utomnordisk bakgrund får är som civilperson (28,2%), det vill säga någon som t.ex. gått förbi en händelse och råkat bli vittne.⁸

*“Bristen på representation och mångfald skapar inte bara en skev bild av hur det svenska samhället är utformat, utan skadar även självbilden bland minoritetsgrupper”.*⁹

Exotifiering

Stereotypa bilder av hur personer från olika områden beter sig/ser ut och varför detta gör dem lite mer intressanta, spännande, exotiska. Den drabbade degraderas till att endast vara en ambassadör för sin kultur snarare än en individ med tankar och känslor.

2. Verktyg

Intersektionalitet – Kimberly Shaw

Intersektionalitet är att försöka studera hur flera olika maktordningar samverkar. För att kunna förstå samhället bättre kan vi inte utgå från att människor är endimensionella, utan måste också se hur vi kan vara makthavare i vissa sammanhang och maktlösa i andra. Vem kan påverka mest, vem har mest inflytande? Vilka kombinationer av utsatthet kan man ha? Det kan röra bland annat hur

⁷ Filminstitutet - Svensk films representation av Sverige - <https://tinyurl.com/y6lvoyg2>

⁸ Från Rättviseförmedlingens rapport "Rättvisaren" – del 1

⁹ Aleya Kaya, Från Rättviseförmedlingens rapport "Rättvisaren" – del 1

rasism skiljer sig mellan om en är homosexuell eller heterosexuell, kvinna eller man. Funktionshinder, religion, kön och social klass; allt spelar in när vi ska förstå hur man som människa kan få det tuffare att avancera och överleva i samhället.

Vi förstår här att allt spelar roll, inte bara etnicitet. Kimberly Shaws tankar har inspirerat många och är markant viktig i den svarta kvinnorättsrörelsen.

Kulturdimensionerna – Gerd Hofstedt

Kulturdimensionerna tar oss ut ur det som vi ser med blotta ögat och in i det omedvetna. Dimensionerna identifierar kulturella värderingar som påverkar beteenden på arbetsplatser och organisationer. Även fast värderingarna kategoriseras är det viktigt att minnas att världen har blivit mer multikulturell sedan de publicerades på 70-talet. Man pratar om sex dimensioner som alla fick ett index.

- **Liten mot stor maktdistans** är den utsträckning i vilken mindre mäktiga medlemmar i organisationer förväntar sig och accepterar att makt fördelas ojämlikt. I kulturer med liten maktdistans, förväntas maktrelationer som är konsultativa, inkluderande och demokratiska. I kulturer med hög maktdistans (Sydostasien, Östra Europa och i västra Asien) accepterar mindre inflytelserika individer maktrelationer som är mer auktoritära och paternalistiska. Underlydande accepterar att makt hos andra helt enkelt baseras på var de befinner sig i vissa formella, hierarkiska system. Hofstedes maktdistansindex visar inte på skillnader i fördelning av makt, snarare visar det hur individer uppfattar skillnader i makt. Däremot gäller generellt att länder med lägre maktdistans förvaltas mer demokratiskt.
- **Individualism kontra kollektivism** avser den grad till vilken individer förväntar sig att de skall välja sina egna associationer eller agera som medlemmar av en livslång grupp eller organisation. Latinamerikanska länder rankas som de mest kollektivistiska, medan USA följt av engelsktalande och västeuropeiska länder har de mest individualistiska kulturerna.
- **Maskulinitet mot femininitet** refererar till värderingen av traditionellt manliga eller kvinnliga värden. Maskulina kulturer värderar konkurrens, självsäkerhet, ambition samt ansamlandet av rikedom och materiella ting. Feminina kulturer lägger större värde vid relationer och livskvalitet. Japan och Slovakien rankas som de mest maskulina kulturerna, liksom flera länder i Västeuropa. Sverige är världens mest feminina land, följt av andra nordiska länder. På grund av tabu mot att diskutera sexualitet i många kulturer, särskilt maskulina kulturer, samt de könsgeneraliseringar som följer av Hofstedes terminologi, så döps den här dimensionen ibland om till Livskvantitet mot livskvalitet. En annan aspekt av dimensionen är att i M-kulturer är skillnaderna i könsroller större och mindre flytande än i F-kulturer.
- **Osäkerhetsundvikande** är den utsträckning i vilken samhällsmedborgare försöker hantera stress genom att minimera osäkerhet. Kulturer med höga värden föredrar regler (t.ex. kring religion och mat) och strukturerade sociala sammanhang. Anställda i sådana kulturer tenderar exempelvis att stanna längre hos samma arbetsgivare. Medelhavsländer, Latinamerika och Japan rankas högt i den här kategorin. Singapore, Jamaica, Danmark och Sverige rankas lågt.
- **Lång mot kort tidsorientering** beskriver ett samhälles tidshorisont, den betydelse som läggs vid framtiden i jämförelse med nutiden och det förflutna. I samhällen med lång tidsorientering värderas uthållighet, ordnade relationer genom status, sparsamhet och en känsla av skam. I samhällen med kort tidsorientering värderas normativa utsagor, personlig stabilitet, att "rädda ansiktet", respekt för traditioner samt återgåldade av favörer och gåvor. Kina, Taiwan och Japan visar särskilt höga värden. Detta index väger inte tungt idag då klimatförändringar visar att gamla värden nu har ställts på sin spets. När Amazonen brinner är det inte speciellt långsiktigt för någon torde en tycka.
- **Tillfredsställelse kontra återhållsamhet** beskriver ett samhälle som tillåter relativt fritt tillfredsställande av grundläggande och naturliga mänskliga. Återhållsamhet står för ett samhälle som undertrycker tillfredsställande av behov och reglerar detta genom strikta sociala normer.

Svart hud, vita masker och Jordens fördömda – Franz Fanon

Franz Fanon gjorde upp med kolonialismen och menade att den som är förtryckt måste göra motstånd för att sluta se sig själv som underställd. Fanon var utbildad psykiatriker och lät sig inspireras till Jean-Paul Sartre bland annat. Fanon menade att den humanism som den franska vänstern bekände sig till på 1950-talet saknade insikt i kolonialismens förmåga att begränsa de svartas handlingsmöjligheter. Franz Fanons tankar inspirerar hundratusental även under 2000-tal och är utmärkt litteratur att visa för afrosvenska elever som söker svar på sin egen roll i det som händer i ett samhälle som gång på gång visar att rasism inte försvinner utan även förökar sig.

Orientalism – Edward Said

Även Edward Said granskade kolonialismen och menade att Orienten och den sk orientalen var en produkt av västerlandets föreställningar och sinnen. Som Fanon handlar Suids texter om att frigöra sig från synen som västerlandet har på "den andre". Said påpekar att Orienten vare sig är en plats eller att den aldrig egentligen har funnits. Den underlägsenhet som har funnits i 150 år representerar inte heller det kulturella utbyte som har legat till grund för att kulturer har kommit till, både i öst och väst. Framför allt finns det nu som när Said skrev sina böcker, en polarisering som upprätthåller 'alienerande schablonuppfattningar'. Edward Said var kristen palestinsk-amerikansk professor i litteraturvetenskap och engelska.

¹⁰ Flerspråkighet, ett perspektiv som saknas, 2009, Marie Carlsson (professor vid Göteborgs Universitet)

¹¹ Interkulturella perspektiv : pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer, 2006, Lorentz & Bergstedt

3. I praktiken

Så vad vill få gjort? Jo, att kunna handla interkulturellt. I storstäderna kan en del människor innan de har fyllt 18 redan ha slipat på dessa förmågor och blivit interkulturellt förmögna. Växer du upp med människor runt hörnet som härstammar från fem olika kontinenter blir interkulturell kompetens en naturlig del av denna förmåga. Att prata flera språk ska i en idealvärld verka som en kvalifikation. I den svenska skolan visar forskning tvärtom att flerspråkighet inte uppmuntras utan bemöts med misstänksamhet och motstånd.¹⁰

Att ödmjukt erkänna för sig själv att man kanske saknar den interkulturella förmågan att kommunicera ska inte ses som en svaghet, utan ett steg i rätt riktning till att öka sin förmåga att hjälpa andra. Och vägen dit beskrivs kan beskriva så här:¹¹

A. Interkulturell igenkänningsförmåga:

Att vara nyfiken och vilja ta del av elevernas och vårdnadshavarnas erfarenheter och kulturella mönster.

B. Interkulturell medvetenhet: Här kan det som tidigare har varit svårt att förstå vad som

ska sättas in i ett sammanhang. Men personen har kunskaper om olika sätt att förhålla sig till omvärlden och kan se sig själv och sin kultur utifrån.

C. Interkulturell kompetens: I denna fas blir den kulturella medvetenheten integrerad i personens tankar och handlingar. En person med interkulturell kompetens har lätt att förflytta sig mellan olika kulturella sammanhang och kan anpassa sina handlingar därefter.

Exempel på hur olika kulturella förhållningsätt kan mötas i skolan är hur vi förhåller oss till ögonkontakt, kropp, tid och rum. Utan att värdera. Där är nyckeln.

4. När vi börjar förvänta oss mer

Ett av de största hindren som föräldrar och barn möter i skolvärlden är låga förväntningar. Ta en funderare på hur du lägger dina förväntningar på dina elever. Och framför allt varför. Ger du upp lättare på några medan andra förväntas prestera bättre, och därmed också gör det? Manifesteras dina egna förutfattade meningar om eleverna?

Har fått höra att jag borde sluta läsa det programmet jag läser på universitet för att min svenska inte är tillräcklig. Jag är född i Sverige och svenska är mer som ett förstaspråk för mig än ett andra. Läraren baserade detta på att jag inte alltid skrev akademiskt korrekt som på doktorsnivå, jag läste min tredje termin då bara...

Kvinna, 26 år

melodyfarshin

Husby

melodyfarshin Jag började i högstadiet åka från Husby till en skola i innerstan i Stockholm. På det homogena rätt stora högstadiet var det bara jag och 3-4 andra elever som var icke-vita. Redan från start kändes allt svårt, speciellt behandlingen från lärarna. Jag berättade för mina föräldrar men dom övertygade mig att fortsätta. I mitten av en termin överhör jag hur min mentor pratar med en kollega där hon säger att "Den där Melody kommer inte bli något mer än en städerska". Det blev droppen för mina föräldrar och jag fick byta skolan direkt efter händelsen, mitt i terminen – Melody Farshin, komiker och författare [#rasismiskolan](#) [#flykten](#)

KAPITEL 5

Övningar och frågeställningar för lärare

Baserat på boken *"Att motverka rasism i skolan"*¹

"Kunskap är makt. Information är frigörande. Utbildning är förutsättningen för framsteg, i varje samhälle, i varje familj."

– Kofi Annan

Hur påverkar din bakgrund och dina erfarenhet dig och din yrkesutövning? Reflektera över följande:

1. Tänk dig tillbaka till det bostadsområde du växte upp. Vilka kulturella vanor, religiösa traditioner och hudfärger mötte du som barn?
2. Vilka erfarenheter och bilder av olika kulturer, religioner och hudfärger har du fått från dina föräldrar, släktingar, vänner, lärare, arbetskamrater och media när du växte upp?
3. Hur har din kultur, religion och hudfärg format ditt liv?
4. Vilka privilegier har du fått ta del av/inte fått ta del av, beroende på din kultur, religion och/eller hudfärg? Upplever du framför allt att du har hamnat i gynnad eller missgynnad position?
5. På vilka sätt påverkar din kultur, religion och hudfärg ditt sätt att agera i din profession?
6. Ett vanligt mönster är att människor från privilegierade positioner i samhället (t.ex ljus hudfärg, sekulär kristen, majoritetskultur) tillskriver kultur och hudfärg mindre betydelse än de som kommer från underordnade positioner (t.ex mörk hudfärg, icke-kristen, minoritetskulturer). Vad kan det bero på?

Att samtala om – Hur etableras normer i skolan?

1. Vilka berättelser om kultur, etnicitet, hudfärg och religion kommer till uttryck genom bild, ord och handling i undervisningen eller i verksamheten i stort? Vad görs därmed till normalt och avvikande? Vilka normer och privilegier kan det skapa? Vilka ryms i 'vi:et'? Vilka ryms inte?
2. Vilka begrepp använder ni i personalgruppen när ni pratar om elever med olika bakgrund? Finns det en risk att eleverna på förhand tillskrivs olika egenskaper?
3. Hur kan det normkritiska perspektivet (didaktik som rör postkolonialism och rasism) användas i er verksamhet?

¹ Att motverka rasism i skolan, 2017, Arneback & Jämte, s.180 – s.183

Case study

Vi pratade i kapitel 2 (*sida 15*) om den fiktiva eleven Michael och hur man pratar om honom i lärarrummet. För att inte bidra till att elever inte bemöts på olika sätt utifrån bakgrund är det viktigt att personalen diskuterar de förväntningar och föreställningar som kan om elever som har sina ursprung i olika delar av världen. Hur pratar man om eleverna. Positionerar man sig själv och 'dom'? Ja det är problematiskt då det är viktigt att ha positiva förväntningar på alla elever oavsett bakgrund.

Positiva förväntningar har i utbildningsvetenskaplig forskning visat sig vara en viktig framgångsfaktor för lärande och utveckling. Därför är det problematiskt när utländska och/eller icke-vita elever bemöts och förväntas agera eller prestera på ett visst sätt enligt deras upplevda bakgrund.

Om elever möter positionerande språk som upprepar initierar ett 'vi och dom', finns det en stor risk att de känner sig avvikande, annorlunda och långt ifrån en del av gemenskapen. Därmed medverkar skolan, ofta omedvetet, att återskapa rasistiska strukturer (utestängande normer) och bli en del av det problemet man är satt att lösa.

Diskutera vidare och självgranska

1. Har ni liknande historier som med Michael, från er verksamhet? Där språkbruket om och till elever kan vara problematiskt ur ett normkritiskt perspektiv? Hur hanterades det?
2. Hur ser ni på exemplen ovan, på vilket sätt tänker ni att det som sägs kan vara problematiskt? Varför förekommer sådana uttalanden bland personal i skolan?

